

ланцюга, особливо між первинним виробником і переробно-збутовими структурами, зумовлює потребу у більш справедливому розподілі доданої вартості та формуванні прозорих механізмів ціноутворення. У відповідь на це в ЄС активізується створення інструментів цифрового моніторингу та аналітичного прогнозування, які дають змогу комплексно відстежувати динаміку виробництва, обігу й споживання продовольства. Особливу роль у цьому процесі відіграють технології кіберфізичних систем, що забезпечують збір і синхронізацію даних у реальному часі, створюючи основу для формування «розумних» агроланцюгів [3; 5].

Поступове формування біоіндустріального виміру європейської продовольчої політики маркує етап переходу від декларативної екологізації до створення нового промислового укладу, у якому відновлювані біоресурси стають основою економічного зростання. Йдеться про розгортання комплексної політики, що об'єднує біотехнологічні інновації, енергетичну ефективність, управління вуглецевими потоками та перехід до безвідходних виробничих циклів. У цьому контексті ініціатива створення «дефосилізаційного акселератора» [1; 3; 6] має системоутворююче значення, яке спрямоване на формування сприятливого інституційного середовища для масштабування біовиробництва, підтримку лід-ринків і залучення інвестицій у біовиробництво. Політична логіка акселератора полягає у відновленні технологічного суверенітету Європи, зменшенні залежності від викопних ресурсів і закріпленні промислового лідерства у сфері біовиробництва.

Література:

1. Петруха Н. Інституційні умови забезпечення зеленої трансформації сільськогосподарських підприємств у контексті переходу до біоекономіки. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 3. С. 174–189. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.174>
2. Петруха Н. Повоєнне відновлення аграрного сектору економіки на засадах біоекономіки. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 4. С. 49–58. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.049>
3. Bio-based Industries Consortium (BIC). BIC 2024–2025 Trend Report: Boosting Europe's Future – The Case for More Biomanufacturing. Brussels: BIC, 2024. 28 p. URL: <https://biconsortium.eu/publication/bic-trend-report-2024-2025#:~:text=The%20BIC%20Trend%20Report%202024-2025%20contains%20policy%20recommendations%2C,inspiration%20from%20global%20developments%20in%20biotech%20and%20biomanufacturing>
4. Joint Research Centre (JRC). Food System Monitoring Framework – Indicators for the Transition towards Sustainable Food Systems in the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2025. 142 p. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC143237>
5. Petrukha N., Petrukha S., Gubanov O., Demidyonok I. Bioeconomics as a basis for Comprehensive Design of Ukraine's Post-War Reconstruction. *Actual Problems of Economics*. 2025. № 1, Т. 2 (283/2). P. 68–87. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-2-283-68-87>
6. Petrukha N., Petrukha S., Shapovalov O., Ushchenko P. The Role of the Bioeconomy in the Post-War “Greening” of Economic Policy. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. 2025. № 10. P. 104–115. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.10.103>

Піщанська Т.

«Міжнародна економіка», 2 курс

Сивульська Н.

к.е.н., доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Повномасштабна війна, розв'язана росією проти України, стала найсерйознішим випробуванням за весь період незалежності держави та ключовим фінансовим ризиком макроекономічного середовища. Країна втрачає людський капітал, економічний потенціал, наслідки збройного вторгнення матимуть суттєвий вплив на перспективи розвитку економіки. Наразі характерною є хронічна нестача фінансових ресурсів для забезпечення обороноздатності держави, соціальних гарантій населенню, підтримки бізнесу. Протягом 2022–2024 років Україна пережила безпрецедентне зростання бюджетного навантаження, коли частка оборонних видатків перевищила 22 % ВВП на противагу показнику попередніх років 2,5-2,9 % (найвищий рівень зафіксовано у 2023 році – 32,1 % ВВП), а дефіцит державного бюджету сягнув 1,4 трлн грн у 2024 році [1]. Водночас зменшення податкових надходжень внаслідок окупації частини території, значних людських втрат, руйнування інфраструктури, припинення діяльності підприємств, порушення логістичних зв'язків, скорочення експорту створило загрозу фінансовій стабільності.

Частково необхідні видатки фінансуються за рахунок коштів від закордонних країн та міжнародних організацій, в тому числі від Європейського Союзу: якщо у 2017-2021 роках ці доходи складали близько 1,2-1,6 млрд грн, то з 2022 року різко зросли та перевищили 430 млрд грн (максимум 481 млрд грн у 2022 році) [2]. Уряд активно проводить роботу з міжнародними партнерами, фінансовими організаціями щодо залучення коштів для фінансування дефіциту бюджету, адже невчасне або не в повному обсязі отримання допомоги спричинить проблеми з фінансуванням необхідних видатків та відновлення зруйнованої інфраструктури.

Значний бюджетний дефіцит призводить до зростання державного боргу, який на кінець 2024 року досягнув 166,1 млрд доларів США, тобто 91,2 % ВВП, а станом на 30 вересня 2025 року зріс до 194,2 млрд доларів США [3]. В Україні прийнято Середньострокову стратегію управління державним боргом на 2024-2026 роки, де передбачене фокусування на залученні фінансування з максимально низькою вартістю та водночас з обмеженням ризиків. Відповідно до Стратегії цілями є: залучення зовнішнього довгострокового пільгового фінансування, максимізація частки грантів офіційного сектору; мінімізація ризику рефінансування, продовження розвитку взаємовідносин з інвесторами та сприяння розвитку внутрішнього ринку капіталу [4].

Ще одним фінансовим ризиком є зростання кількості громадян, що потребують підтримки держави: внутрішньо переміщені особи, особи, що постраждали в результаті воєнних дій, вразливі категорії населення. Для подолання викликів необхідно: запровадити нові програми на ринку праці, грантові програми для бізнесу з метою створення нових робочих місць, створити програми для стимуляції повернення мігрантів, підвищення якості життя в Україні, продовжити роботи щодо детінізації заробітної плати, удосконалення пенсійної системи з урахуванням навантаження пенсійних виплат на державні фінанси у майбутньому, дотримуючись політики співробітництва з міжнародними партнерами [5, с.53].

Попри значні фіскальні виклики, Україна продемонструвала дивовижну фінансову стійкість: стабілізовано валютний курс, утримано інфляцію і профінансовано критичні бюджетні програми, що підвищує рівень довіри до держави. Серед позитивних фіскальних рішень варто відзначити розвиток електронних інструментів управління публічними фінансами – системи E-data, Prozorro, тощо, які забезпечили прозорість і контроль за бюджетними коштами. Також важливим кроком для підтримки макрофінансової стійкості стала активна робота внутрішнього боргового ринку: від розміщення ОВДВ, в тому числі й військових облігацій, у 2024 році залучено на аукціонах понад 497,8 млрд грн, 2,7 млрд доларів США та 0,75 млрд євро [6].

Міністерство фінансів України вживає заходи задля вдосконалення практики управління фіскальними ризиками та підвищення стійкості державних фінансів в умовах війни. Досвід інших країн може бути дуже корисним. Наприклад, Ізраїль у 1970–1980-х роках пережив схожі виклики – постійну військову загрозу, високі витрати на оборону та боргову кризу. Завдяки суворій бюджетній дисципліні, системі військових облігацій та контролю за інфляцією йому вдалося стабілізувати економіку без втрати довіри інвесторів. Україна може адаптувати цей досвід, в тому числі продовжуючи роботу з посилення ролі внутрішніх інвесторів, зокрема банків і пенсійних фондів, у фінансуванні боргу. Фіскальна стійкість у воєнний час – це не лише здатність збалансувати доходи і видатки, а й уміння зберегти довіру: громадян до держави, міжнародних партнерів до української економіки, інвесторів до її майбутнього. Саме ця довіра є головним активом, який визначатиме економічне відновлення після перемоги.

Отже, забезпечення фіскальної стійкості України в умовах війни можливе лише за поєднання міжнародної підтримки з внутрішньою фінансовою відповідальністю. Курс на цифрову прозорість, розвиток внутрішнього ринку запозичень і стратегічне бюджетне планування стане запорукою довготривалої стабільності та поступового повернення України до світових фінансових ринків як рівноправного партнера.

Література:

1. Державні фінанси. Мінфін: веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/> (дата звернення 21.10.2025).
2. Доходи бюджету. Open Budget: веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2022&budgetType=CONSOLIDATED> (дата звернення 21.10.2025).
3. Державний борг та гарантований державою борг. Міністерство фінансів України: веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (дата звернення 21.10.2025).
4. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024-2026 роки. Міністерство фінансів України: веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/MTDS2024-2026.pdf> (дата звернення 21.10.2025).
5. Інформація про фіскальні ризики та їх вплив на показники державного бюджету у 2025 році. Міністерство фінансів України: веб-сайт. URL: <https://surli.cc/ozrupj> (дата звернення 21.10.2025).
6. Статистика щодо продажу та погашення ОВДП. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2024-rotsi-uryad-zaluchiv-vid-prodaju-ovdp-na-auktsionah-mayje-640-mlrd-grn-v-ekvivalenti-a-zagalom-uprodovj-voyennogo-stanu--mayje-1-458-mlrd-grn-v-ekvivalenti> (дата звернення 21.10.2025).

Подрез О.

ОП «Митне адміністрування та посередництво», 6 курс
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри фінансів імені В. Федосова Бороденко Т.